

ต่างชาติ ต่างภาษาในสาสตราแลงงเขมร

Foreigners in Sastra Lbaengs of Cambodia

ชาญชัย คงเพียรธรรม¹
 Chanchai KHONGPHIANTHUM
 E-mail: ganesanee96@gmail.com

บทคัดย่อ

ชาวต่างชาติ ต่างภาษาที่ปรากฏในสาสตราแลงงของเขมรมีทั้งสิ้น 16 ชาต คือ ชาวอินเดีย ชาวจีน ชาวชวา ชาวไทย ชาวเวียดนาม ชาวจาม ชาวพม่า ชาวลาว ชาวฟิลิปปินส์ ชาวมอญ ชาวญี่ปุ่น ชาวทวย ชาวบัวร์ ชาวฮอลันดา ชาวฝรั่งเศส และชาวอังกฤษ

ตัวละครชาวต่างชาติ ต่างภาษาเหล่านี้ แม้จะรับบทเป็นเพียงแค่ตัวประกอบในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลงง หากแต่ได้ช่วยสะท้อนภาพสังคมเขมรในอดีต ที่ประกอบไปด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ ซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับคนเขมรในมิติต่างๆ ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม

คำสำคัญ : ชาวต่างชาติ, สาสตราแลงง, วรรณคดีเขมร

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (ภาษาเขมร) ประจำสาขาภาษาและวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (Ph.D.)

Abstract

The characters of foreign people in Sastra Lbaengs of Combodia were those who were the Indian, the Chinese, the Javanese, the Thais, the Vietnamese, the Cham People, the Burmese, the Laos, the Filipinos, the Mon, the Japanese, the Kouy, the Pua, the Dutch, the French and the English.

Even though the characters played only minor roles in the Cambodian Literature, they helped reflect the picture of Cambodian society in the past that the society made of people from various countries. Those people had an influence on the Cambodian in terms of politics, economics, culture, and society.

Keywords : Foreigners, Sastra Lbaeng, Cambodian Literature

บทนำ

คนเขมรลงหลักปักฐานบนผืนแผ่นดินที่เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” มาเป็นเวลาช้านานแล้ว พวกเขาได้อยู่อาศัยอย่างโดดเดี่ยว หากแต่ยังได้ปฏิสัมพันธ์กับชนชาติต่างๆ ที่พวกเขาเรียกรวมๆ กันว่า “*อนกเทส*” (เนี่ยะเต๊ะฮ หมายถึง นัก เทศ) หรือ “*อนกปรเทส*” (เนี่ยะบอระเต๊ะฮ) ซึ่งถือเป็นคนละกลุ่มกับพวกเขา ที่เรียกตนเองว่า “*เขมร*” (คแมร์) คนเขมรสร้างสรรค์อารยธรรมอันยิ่งใหญ่ขึ้น โดยได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมสำคัญของเอเชีย 2 แห่งนั่นคือ “*อินเดีย*” และ “*จีน*”

ชาวต่างชาติที่คนเขมรยอมรับนับถือว่าเป็น “*ครู*” คือ อินเดีย นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 6 เป็นต้นมา เขมรับอิทธิพลจากอารยธรรมอินเดียทั้งในด้านศาสนา ความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรม ตลอดจนระบบการเขียน ผ่านทางพราหมณ์ ศิลปิน และพ่อค้าชาวชมพูทวีป วิธีการที่ประสบความสำเร็จสูงสุดที่ชาวอินเดียใช้ในการ “*ทำให้ดินแดนอันกลายเป็นอินเดีย*” (the Indianization) นั่นคือ การแต่งงานกับสตรีชาวพื้นเมืองชั้นสูง (Pou and Jenner, 1973)

คนเขมรถือว่าพวกตนนั้นร่วมเชื้อสายกับชาว “*มอญ*” รวมทั้งชนกลุ่มน้อยอื่นๆ เช่น พนอง ข่า ระเบิด จราย กวย (ส่วย) และบัว เป็นต้น หากแต่ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้กลับไม่ได้รับวัฒนธรรมอินเดียเหมือนกับชาวเขมร ทำให้ต้องกลายเป็นพวกด้อยพัฒนาไป (Trane, 1996)

ขณะที่วัฒนธรรมอินเดียเข้ามามีบทบาทในราชสำนักวัฒนธรรมจีนกลับเข้าไปมีส่วนสำคัญในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เห็นได้จากบันทึกของจิว ต้า กวน ที่กล่าวว่า กะลาสีชาวจีนเป็นผู้สอนให้ชาวเขมรเลี้ยงทาน สอนให้ทำตุ้ ตั่ง ถุง และถังไว้ใช้ นอกจากนี้วัฒนธรรมจีนยังเข้าไปมีบทบาทในเรื่องของอาหารการกิน การติดต่อกับชาย ระบบเงินตรา ไปจนถึงเรื่องของการพนันขั้นต่อกอีกด้วย (Pou and Jenner, 1973)

นอกจากอินเดียและจีนแล้ว เขมรยังได้รับอิทธิพลจาก “*ชวา*” เช่นกัน เห็นได้จากในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 อาณาจักรเมืองพระนครได้รับการสถาปนาขึ้น หลังจากที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 เสด็จกลับมาจากชวา และทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกขึ้น ณ บริเวณบัพพนม เพื่อประกาศอิสรภาพจากชวา ศาสตราจารย์ ฌอร์ฌ แชตเต็ส (Prof. George Coedes) นักประวัติศาสตร์และโบราณคดีระดับโลกเชื่อว่า พระราชพิธีดังกล่าวนี้ เขมรน่าจะได้รับแบบแผนมาจากชวา (Chandler, 1993) แสดงถึงการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างชาวเขมรกับชาวชวาในช่วงเวลานี้ได้เป็นอย่างดี

ชาวอาจไม่ใช่ศัตรูสำคัญของเขมรเช่นเดียวกับ “*จาม*” ชาวเขมรทำสงครามขับเคี่ยวกับพวกจามมาเป็นระยะเวลายาวนาน ดังปรากฏหลักฐานเป็นภาพสลักที่ปราสาทบายน เล่าเรื่องยุทธนาวีระหว่างพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กับกองทัพจาม ณ บริเวณทะเลสาบเขมรก่อนที่อาณาจักร

จามจะอ่อนแอลงเพราะถูกพวกเวียดนามรุกราน และล่มสลายลงในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 (นรเศรษฐ พิสิฐพันธ์, 2550)

พุทธศตวรรษที่ 20 - 25 ศัตรูของเขมรเปลี่ยนจากจามมาเป็น “สยาม” และ “ญวน” แทนทั้งสองชาติได้ใช้เขมรเป็นรัฐกันชน จนเขมรมีสำนวนว่า “อยู่ระหว่างจะเข้ากับเสือ” (นิวจิอน เลาะกรอเปอเน็งคลา) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทัพจากสยามนั้นได้ทำให้อาณาจักรเมืองพระนคร ถึงกาลล่มสลาย เขมรจำต้องย้ายราชธานีมาอยู่ที่เมืองละแวก (พ.ศ. 1974) และเมืองอุดงค์ (พ.ศ. 2136) ตามลำดับ ก่อนที่จะย้ายราชธานีมาตั้งอยู่ ณ กรุงพนมเปญ เมืองหลวงของประเทศในปัจจุบัน

เขมรตัดสินใจยุติปัญหาการถูกแทรกแซงการเมืองภายในจากประเทศเพื่อนบ้านคือสยาม และญวน โดยพระเจ้านโรดมทรวงยอมให้ประเทศอยู่ภายใต้การคุ้มครองของ “ฝรั่งเศส” เมื่อปี พ.ศ. 2406 (Osborne, 1969: 176)

จากที่กล่าวมาโดยสังเขปนี้พอจะทำให้เห็นได้ว่าคนเขมรปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างชาติต่างภาษามาเป็นระยะเวลาช้านานแล้ว ทั้งชาวเอเชียและชาวยุโรป ทั้งที่อยู่ใกล้ชิดติดกันเป็นประเทศเพื่อนบ้าน และที่ข้ามน้ำข้ามทะเลมาจากแดนไกล หลักฐานหนึ่งที่ช่วยยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขมรกับชาวต่างชาติ ต่างภาษา นั่นคือ ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏอยู่ตามวัดวาอารามต่างๆ จากหนังสือเรื่อง “ภาพวาดที่อยู่ตามวัด” ของ สาน ผลลา (2007) เช่น รูปชาวตะวันตก ชาวอาหรับ ชาวอินเดีย และชาวเขมรที่เข้าไปรับแจกพระบรมสารีริกธาตุ หลังจากงานถวายพระเพลิงพระพุทธรูปศรีสุริยาลิลา ภาพทหารฝรั่งเศสที่ร่วมขบวนแห่พระเวสสันดรกลับคืนเข้าสู่พระนคร ภาพทหารอินเดียรับจ้างในสมัยอาณาจักรขอมฝรั่งเศสที่แต่งกายและถืออาวุธตามแบบทหารตะวันตกในภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ ภาพคนสวมชุดประจำชาติของเวียดนาม (อ่าว สาย) ภาพตลาดที่มีผู้คนพลุกพล่าน ไม่ว่าจะเป็น ชาวจีน (สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นคนในสมัยราชวงศ์ชิง เนื่องจากไว้ผมเปีย) ชาวยุโรป ชาวอินเดีย ชาวอาหรับ ปะปนอยู่กับชาวเขมร ซึ่งเป็นคนพื้นถิ่น เป็นต้น

ส่วนตัวของผู้เขียนนั้นสนใจวรรณคดีเขมรประเภทที่เรียกว่า “*สาสตราแลบง*” เป็นพิเศษ ซึ่งเป็นวรรณคดีที่เกิดขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23-25 จารลงบนใบลาน นิยมแต่งเป็นร้อยกรอง โดยนำเนื้อเรื่องมาจากนิทานชาดกและนิทานพื้นบ้านอื่นๆ (คล้ายกับ “*นิทานจักรๆ วงศ์ๆ ของไทย*”) จึงกลายเป็นที่มาของบทความวิชาการชิ้นนี้ที่มุ่งศึกษาว่า ในวรรณคดีเขมรประเภทสาสตราแลบง มีการกล่าวถึงชาวต่างชาติไว้บ้างหรือไม่? และถ้าสมมติว่า “*มี*” วรรณคดีเหล่านี้ได้กล่าวถึงชนชาติใดบ้าง และชนชาติเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กับชาวเขมรในมิติต่างๆ อย่างไร?

ผู้เขียนได้เลือกวรรณคดีเขมรประเภทสาสตราแลบง ที่มีชื่อเสียงมาศึกษาจำนวน 11 เรื่อง คือ กากิ (กาเก็ย) กรุงสุภมิตร (กรุงโชะเพียะเมิต) ขยองสังข (คย็องซัง แปลว่า หอยสังข์ คล้ายกับเรื่อง “สังข์ทอง” ของไทย) เจาสรทอบเจก (เจาซรอโตบเจก แปลว่า เจ้ากาบกล้วย) ทุมทาว (ออกเสียงว่า ตุม เตียว) ทิวสงวาว (ตีบซ็องวา) พระโค พระแกว (เปรียะโก เปรียะแกว แปลว่า พระโค พระแก้ว) โภคกุลกุมาร (โปกกอลโกะมา) มรณมาตา (มอระนะเมียดา แปลว่า นางแม่ตาย เรื่องนี้คล้ายกับเรื่อง “ปลาบู่ทอง” ของไทย) มาเอ็ง (เมียเอ็ง) และ สพวลสิทธิ์ (ซัปเพียะเซิต วรรณคดีเรื่องนี้คล้ายกับเรื่อง “สรรพสิทธิ์” ของไทย)

ส่วนกรอบแนวคิดที่ใช้เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม ดังที่ วิทย์ คิวะศิริยานนท์ (2541) ได้กล่าวว่า กวี วรรณคดี และสังคมนั้น ต่างสัมพันธ์กันอย่างไม่อาจแยกออกจากกันได้ กวีสร้างวรรณคดีขึ้นเพื่อส่องทางให้แก่สังคม นำไปสู่สังคมอุดมคติตามที่กวีวาดหวัง ขณะเดียวกันสังคมก็ส่งอิทธิพลให้แก่กวี ซึ่งเป็นสมาชิกหนึ่งของสังคมด้วยเช่นกัน เพราะวัตถุประสงค์ที่กวีหยิบมาใช้เพื่อสร้างสรรค์วรรณคดีนั้น ล้วนแต่เป็นสิ่งที่มียู่ในสังคมแทบทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้กวีจึงสะท้อนภาพสังคมผ่านทางวรรณคดี ไม่ว่าจะเจตนาหรือไม่ก็ตาม

ชนชาติใดบ้างที่ปรากฏในวรรณคดีเขมร ?

ผู้เขียนได้สำรวจวรรณคดี ประเภทสาสตราแลบงดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นพบว่า มีการกล่าวถึงชาวต่างชาติ ต่างภาษาไว้ถึง 16 ชนชาติด้วยกัน คือ 1) ชาวอินเดีย 2) ชาวจีน 3) ชาวมลายู 4) ชาวไทย 5) ชาวเวียดนาม 6) ชาวจาม 7) ชาวพม่า 8) ชาวลาว 9) ชาวมอญ 10) ชาวญี่ปุ่น 11) ชาวทวย 12) ชาวบัว 13) ชาวฟิลิปปินส์ 14) ชาวฮอลันดา 15) ชาวฝรั่งเศส และ 16) ชาวอังกฤษ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ชาวอินเดีย คนเขมรเรียกคนอินเดียว่า “กลิงค์” ขณะที่พจนานุกรมเขมร ฉบับสมเด็จพระสังฆราชชวณ ณาตกลับให้ความหมายที่แคบไปกว่านั้นคือหมายถึง แคว้นกลิงคะ และชาวกลิงคะ (สมเด็จพระสังฆราชชวณ ณาต, 1967) บางครั้งในวรรณคดีเขมรก็เรียกคนอินเดียว่า “แขก” ชื่อชนชาติอินเดียที่ปรากฏในวรรณคดีเขมร ประเภท สาสตราแลบง ได้แก่เรื่อง ทิวสงวาว โภคกุลกุมาร มรณมาตา และ เจาสรทอบเจก

ชาวจีน คนเขมรเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “จีน” พจนานุกรมเขมร ฉบับสมเด็จพระสังฆราชชวณ ณาตได้ให้ความหมายของคำว่า “จีน” ไว้ว่า เป็นคำเรียกชนชาติที่เกิดในประเทศจีน หรือเรียกคนที่อพยพจากประเทศจีนเข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนเขมร (สมเด็จพระสังฆราชชวณ ณาต, 1967) เช่น จีนฮกเกี้ยน (ฮกเกียน) จีนไหหล่า (ไฮฮอง) เป็นต้น ชื่อชนชาติจีนที่พบ

ในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง ได้แก่เรื่อง กรุงสุภุมิตร ขยองสังข ทิพวงสงวาร์ โภคกุลกุมาร มรณมาตา เมียเอ็ง และสพวลีทธี

ชาวมลายู หรือชาวชวา เขมรเรียกคนกลุ่มนี้ว่า **“เขวีย”** พจนานุกรมเขมรฉบับสมเด็จพระสังฆราชชวณ ฌาต ได้ให้ความหมายของคำว่า ชวา ว่า เป็นชื่อเกาะแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นประเทศอยู่ในทวีปเอเชีย ชาวชวาวอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศเขมรนานแล้ว นอกจากนั้นคนชวายังนำเอาข้าวของเครื่องใช้ และพืชพันธุ์ต่างๆ เข้ามาเผยแพร่อีกด้วย ดังปรากฏคำว่า **“ชวา”** ต่อท้ายชื่อสิ่งของหรือพันธุ์ไม้ เช่น กล้วยชวา มันชวา กลองชวา เป็นต้น (สมเด็จพระสังฆราชชวณ ฌาต, 1967) ชื่อชนชาติชวาที่พบในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง ได้แก่เรื่อง ขยองสังข เจาสุรทอบเจก ทุม ทาว โภคกุลกุมาร มรณมาตา และสพวลีทธี

ชาวไทย เขมรเรียกคนกลุ่มนี้ว่า **“เซียม”** พจนานุกรมเขมร ฉบับสมเด็จพระสังฆราชชวณ ฌาต ได้อธิบายความหมายของคำดังกล่าวว่า เป็นชื่อประเทศหนึ่งที่มีพรมแดนติดกับประเทศกัมพูชาทางด้านทิศตะวันตก และทิศตะวันตกเฉียงเหนือ (ทิศพายัพ) ใช้เรียกเป็นชื่อประเทศ ประชาชนรวมทั้งภาษา อาจใช้คำว่า **“สยาม”** หรือ **“ไทย”** แทนก็ได้ (สมเด็จพระสังฆราชชวณ ฌาต, 1967) ชื่อชนชาติไทยที่พบในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง ได้แก่เรื่อง ขยองสังข เจาสุรทอบเจก พระโค พระแก้ว โภคกุลกุมาร และมรณมาตา

ชาวเวียดนาม เขมรเรียกคนกลุ่มนี้ว่า **“ยวน”** (เขมรสะกดคำนี้โดยใช้ตัว **“ย”** ต่างจากไทยที่ใช้ **“ญ”** ซึ่งเสียง /ย/ กับ /ญ/ ในภาษาเขมนั้นออกเสียงต่างกัน กล่าวคือ /ญ/ จะเป็นเสียงนาสิก ไม่ใช่เสียงอัมสระเหมือน /ย/) พจนานุกรมเขมร ฉบับสมเด็จพระสังฆราชชวณ ฌาต ได้ให้ความหมายของคำว่า **“ญวน”** ว่า หมายถึงพวกที่อาศัยอยู่ในดินแดนตั้งเกี่ย ดินแดนอันนัม และดินแดนโกลังลิน เรียกญวนที่อาศัยอยู่บริเวณตั้งเกี่ยว่า **“ญวนฮานอย”** เรียกญวนที่อาศัยอยู่บริเวณอันนัมว่า **“ญวนเว้”** และเรียกญวนที่อาศัยอยู่บริเวณโกลังลินว่า **“ญวนไพนคร”** (ไซ่งอน-ผู้เขียน) (สมเด็จพระสังฆราชชวณ ฌาต, 1967) ชื่อชนชาติเวียดนามที่พบในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง ได้แก่เรื่อง กรุงสุภุมิตร เจาสุรทอบเจก ทุม ทาว โภคกุลกุมาร และมรณมาตา

ชาวจาม เขมรเรียกคนกลุ่มนี้ว่า **“จาม”** พจนานุกรมเขมร ฉบับสมเด็จพระสังฆราชชวณ ฌาต ได้ให้ความหมายของคำนี้ว่า เป็นชื่อชนชาติหนึ่งในอดีตอาศัยอยู่ในอาณาจักรจามปา ซึ่งล่มสลายไปนานแล้ว ปัจจุบันพบชาวจามอาศัยอยู่ทั่วไปในประเทศกัมพูชา โดยเฉพาะในสมัยสังคมาธิราชวรมันนิยมเรียกชาวจามว่า **“เขมรอีสลาม”** (สมเด็จพระสังฆราชชวณ ฌาต, 1967) ชื่อชนชาติจามพบในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง ได้แก่เรื่อง เจาสุรทอบเจก ทุมทาว โภคกุลกุมาร และมรณมาตา

ชาวพม่า ซึ่งเขมรเรียกคนพม่าว่า “*พู่เมีย*” หรือ “*โกฟา*” (ไทยเรียกกุลา) พวกกุลหล่าเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดโพลินและจังหวัดพระตะบอง ตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เพื่อขุดพลอย พวกกุลหล่ามีจำนวนไม่มากนัก แต่มีฐานะร่ำรวย เนื่องมาจากทำธุรกิจเหมืองพลอย (ธีรภัทชัยพิพัฒน์, 2551) ชื่อชนชาติกุลหล่าที่พบในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง ได้แก่เรื่อง ขยงสงข โภคกุลกุมาร และมรณมาตา

ชาวลาว ซึ่งเขมรเรียกคนลาวว่า “*เลี้ยว*” “*เลี้ยวขาว*” หรือ “*ลาว*” พจนานุกรมเขมรฉบับสมเด็จพระสังฆราชชวณ ณาตได้ให้ความหมายของคำนี้ว่า หมายถึง ชนชาติหนึ่งที่อาศัยอยู่บริเวณดินแดนอินโดจีน เรียกตามการสืบเชื้อสาย มีลาวอยู่ด้วยกันหลายพวก เช่น ลาวขาว ลาวพุงดำ (ล้านนา) ลาวพุงขาว (ล้านช้าง) เงี้ยว ชิน พวน ลื้อ ละว้า ไท ภูไท ย้อ เป็นต้น (สมเด็จพระสังฆราชชวณ ณาต, 1967) ชื่อชนชาติลาวที่ปรากฏในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง ได้แก่เรื่อง เจาสุรทอบเจก โภคกุลกุมาร และมรณมาตา

ชาวฟิลิปปินส์ เขมรเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “*เมียนิล*” ซึ่งมาจากคำว่า “*มะนิลา*” คือชื่อเมืองหลวงของประเทศฟิลิปปินส์ในปัจจุบัน ชื่อชนชาติดังกล่าวที่พบในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง คือเรื่อง มรณมาตา

ชาวมอญ เขมรเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “*โมน*” ชื่อชนชาติมอญที่พบในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง คือ เรื่อง โภคกุลกุมาร และมรณมาตา

ชาวญี่ปุ่น เขมรเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “*จบุ่น*” ชื่อชนชาติญี่ปุ่นที่พบในวรรณคดีเขมรประเภทสาสตราแลบง คือเรื่อง โภคกุลกุมาร

ชาวกวย หรือส่วย (คำว่า “*ส่วย*” เป็นคำที่ราชสำนักสยามสมัยก่อนใช้เรียกคนกลุ่มนี้ เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่ต้องคอยหาของป่าส่งมาให้ทางราชการ ส่วนคำว่า “*กวย*” เป็นคำที่พวกเขาใช้เรียกตนเอง แปลว่า คน) ซึ่งเขมรเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “*กวย*” พจนานุกรมเขมรฉบับของสมเด็จพระสังฆราชชวณ ณาตได้ให้ความหมายของคำนี้ว่า เป็นชื่อชนชาติหนึ่งที่อาศัยอยู่ในดินแดนเขมร กวยมีหลายกลุ่ม เช่น กวยเหล็ก กวยช้าง เป็นต้น (สมเด็จพระสังฆราชชวณ ณาต, 1967) ชื่อชนชาติกวยที่พบในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง คือเรื่อง เจาสุรทอบเจก และโภคกุลกุมาร

ชาวบัว เขมรเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “*บัว*” พจนานุกรมเขมร ฉบับสมเด็จพระสังฆราชชวณ ณาตได้ให้ความหมายของคำดังกล่าวว่า เป็นชื่อคนกลุ่มน้อยพวกหนึ่งที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนประเทศเขมร มีภาษาใช้แตกต่างจากภาษาเขมร อาจนับรวมเข้ากับพวกกวย ระแด เสตียง

(สมเด็จพระสังฆราช ชวน ฌาต, 1967) ชื่อชนชาติดังกล่าวที่พบในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง คือเรื่อง เจาสรรอทบเจก

ชาวฮอลันดา ผู้เขียนสันนิษฐานว่า คำว่า “*ลอนเตีย*” น่าจะหมายถึงพวกฮอลันดา ที่เข้ามาติดต่อกับเขมรในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 ซึ่งชื่อชนชาติฮอลันดาพบในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง คือเรื่อง ขยงสงข โภคกุลกุมาร และมรณมาตา

ชาวฝรั่งเศส เขมรเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “*บารัง*” พจนานุกรมเขมร ฉบับสมเด็จพระสังฆราช ชวน ฌาตได้ให้ความหมายของคำนี้ว่า เป็นชื่อของประเทศฝรั่งเศส นอกจากนี้คนเขมรยังเรียกคนที่มาจากประเทศในแถบยุโรปทั้งหมดว่า บารัง เช่นกัน (สมเด็จพระสังฆราช ชวน ฌาต, 1967) ทำให้กวีบางท่านจึงต้องระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “*บารังเสส*” เพื่อป้องกันความสับสน ชื่อชนชาติฝรั่งเศสที่พบในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง คือเรื่อง ขยงสงข เจา สรรอทบเจก ทุม ทาว มรณมาตา ทิพวลังวาร โภคกุลกุมาร และสพวลัทธ

ชาวอังกฤษ เขมรเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “*อองเกลซ*” โดยออกเสียงตามแบบฝรั่งเศส ชื่อชนชาติอังกฤษที่พบในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง คือเรื่องมรณมาตา

ชื่อชนชาติต่างๆ ที่ปรากฏในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบงแสดงให้เห็นว่า คนเขมรต้องรู้จักชนชาติเหล่านี้เป็นอย่างดี และเมื่อพิเคราะห์ดูจากจำนวนครั้งที่ปรากฏจะเห็นว่า ชนชาติที่ปรากฏมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ชาวจีน ชาวฝรั่งเศส และชาวอินเดีย การกล่าวถึงบ่อยครั้งนั้นแสดงถึงความสำคัญที่ทั้งสามชาติมีต่อเขมรนั่นเอง

ชาวไทยและชาวเวียดนาม ได้รับการกล่าวถึงรองลงมา ขณะที่ชาวจาม ชาวพม่า และชาวลาว แม้ว่าจะได้รับการกล่าวถึงน้อยกว่าชาวไทยและชาวเวียดนาม แต่ก็ยังถือว่าดีกว่าหลายชาติที่แทบจะไม่ได้รับการกล่าวถึงเลย หัวข้อต่อไปผู้เขียนจะได้กล่าวถึงลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขมรกับชนชาติต่างๆ ที่ปรากฏในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขมรกับชาวต่างชาติ ต่างภาษาที่ปรากฏในวรรณคดีเขมร ประเภทสาสตราแลบง ตัวละครชาวต่างชาติที่ปรากฏในวรรณคดีเขมร มักรับบทเป็นตัวประกอบ (Minor) ในเรื่อง ทำหน้าที่เพื่อสร้างความสมจริงหรือสร้างสีสันให้แก่เรื่อง เช่น เมื่อกล่าวถึงฉากที่เป็นยานการคำสั่งของพระนคร (*อาจจะเป็นชื่อนครที่มีอยู่จริง เช่น นครพาราณสี นครมิถิลา หรือนครสมมติตามท้องเรื่อง เช่น นครไตรบุรียรชธานี เป็นต้น*) ก็จำเป็นต้องมีตัวละครที่เป็นพ่อค้าชาวต่างชาติเข้ามาติดต่อกับเขมร ทั้งนี้เพื่อให้ฉากนั้นมีความสมจริง นอกจากนี้พ่อค้าชาวต่างชาติยังช่วยสร้างสีสัน ทำให้ตลาดนั้นดูคราคร่ำไปด้วยผู้คนที่มีมาจากดินแดนต่างๆ อีกด้วย

ส่วนวรรณคดีเขมรที่ให้ชาวต่างชาติ ต่างภาษาเป็นตัวละครหลักมีอยู่เพียงเรื่องเดียวเท่านั้น คือ เรื่องพระโค พระแก้ว ที่ให้ชาวไทยที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องนี้ทำหน้าที่เป็นตัวละครปรีกษา (antagonist) และมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง

ผู้เขียนได้วิเคราะห์บทบาทความสัมพันธ์ของตัวละครชาวต่างชาติ ต่างภาษาที่ปรากฏในวรรณคดีเขมร พบว่าตัวละครเหล่านั้นแสดงบทบาทความสัมพันธ์ในมิติต่างๆ ไว่ดังนี้

- ด้านความสัมพันธ์ทางการเมือง

วรรณคดีเรื่อง ขยของสงข ได้กล่าวถึงชาวต่างชาติ ต่างภาษา ที่เข้ามามีความสัมพันธ์ทางการเมือง ดังนี้

อีกทั้งจีนชวา	ฝรั่งเศสวิลันดา	ต่างชาติมากมาย
ทั้งลาวทั้งชวา	วิลันดานั้นใน	นำทรัพย์ทิพย์ค่าไว้
	ถวายพระราช	
แม้ทั้งเสียมสรพร	อีกต่างชาติครบ	ทั้งจีนทั้งชวา
ยกเอาบุตรี	งามสมกายา	มาถวายให้เป็น
	สนมสนิทเอกกษัตริย์	

(ขยของสงข, 1961)

คำประพันธ์ข้างต้น ตัดมาจากตอนที่พระสังข์ขึ้นเสวยราชย์ ภายหลังจากที่ตีคสิชนะพระอินทร์แล้ว ชาวต่างชาติเมื่อทราบข่าวอันเป็นมงคลนี้ ต่างพากันนำเครื่องราชบรรณาการมาถวายเพื่อเจริญพระราชไมตรี รวมทั้งถวายบุตรีให้เป็นบาทบริจาริกาอีกด้วย (ลักษณะดังกล่าวเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่เรียกว่า “Kinship”) การที่บุตรสาวได้ไปเป็นภรรยา กษัตริย์ ย่อมทำให้ครอบครัวนั้นได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ มากมาย

ตัวละครชาวต่างชาติ ไม่ว่าจะเป็นจีน ชวา ฝรั่งเศส ฮอลันดา ลาว และไทยที่เข้ามาอ่อนน้อมนี้ ช่วยทำให้แนวคิดที่กวีต้องการนำเสนอเรื่อง “กษัตริย์เป็นผู้มีบุญ” นั้นเด่นชัดขึ้น กล่าวคือ กษัตริย์ที่มีบุญหรือพระยาจักรพรรดิราชนั้น เป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือดินแดนต่างๆ ทั้งทิศทิศ ต่างชาติต่างภาษาต่างพากันเข้ามาอ่อนน้อม เป็นข้าขอบขัณฑสีมา

ในบางครั้งตัวละครชาวต่างชาติ ก็แสดงบทบาทหน้าที่ตรงข้ามกับมิติความสัมพันธ์ข้างต้น นั่นคือเป็นความสัมพันธ์แบบคู่สงคราม วรรณคดีเรื่อง **พระโค พระแก้ว** กล่าวถึง สงครามระหว่างชาวเขมรกับชาวต่างชาติคือสยาม ผลของสงครามคือ กษัตริย์สยามใช้กลอุบายจนสามารถจับตัวพระโคและพระแก้วไปไว้ที่ประเทศสยามได้ ต่อมาประเทศสยามก็เจริญรุ่งเรืองขึ้น เพราะในท้องของพระโคมีสรรพวิทยาการต่าง ๆ ซ่อนอยู่มากมาย ในขณะที่เขมรเริ่มค่อย ๆ อ่อนด้อยลงเรื่อยๆ (*ใกล้รุ่ง อามระดิษ, 2552*)

ข้อมูลที่น่าสนใจประการหนึ่ง คือ มีการกล่าวถึงชาวต่างชาติที่เข้ามารับราชการในตำแหน่งทหารอาสา ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่อง **โศกกุลกุมาร** ดังนี้

ธ ให้จัดพลโยธา	ทหารอาสา	ออกเป็นจตุรงคยุทธ
แบ่งเป็นซ้ายขวากล้าหาญ	แน่นขนัดปรากฏ	ประกอบโดยแปลกอื่นไป
เสนาพม่านรัย	ต่างถือธงชัย	ยังยืนหยุดอยู่ตระเตรียม
อันดับนั้นถัดไปคือเสียม	เรียงรายปืนไฟ	ตั้งไว้เหนือคชาเคียงคู่
เสนาเขมรล้วนถือธนู	ยิงตรงมุ่งสู้	แมนยำเชี่ยวชาญดำรง
ลำดับนั้นจันทโหลล่า	คู่ต้นทระนง	กรถือมีดสั้น เชนตั้ง
ข้างขวาล้วนพวกฝรั่ง	มือถือสนับบัง	จิตใจใหญ่ยิ่งมหิมา
ลำดับนั้นถัดไปกุลา	ถือกระบี่งา	กวัดแกว่งฟันฟาดอเนก
ลำดับนั้นเสนาแขก	ต่างถือกระบะหนัง	และมีดสั้นปลายงอน
ข้างซ้ายแลล้วนเสนา	ญวนมาอาสา	มือถือปืนเกาทันท์
เสนาชาวล้วนหยาบใหญ่	โปกผ้าคลุมหัว	มือถือกริชไว้พร้อมมือ
เสนาจามจินหาญไกร	ถือปืนพกไว้	ยืนอยู่เป็นแถวเรียงราย
ทัพโน้นวิลันดาชาญหลาย	ถือปืนยิงขึ้น	ระบอบระเบียบสยดสยอง
เสนาญี่ปุ่นขันแข็ง	กรถือง้าวยาว	กวัดแกว่งไกวง้าวอาจอง
อันดับนั้นเสนาลาว	กรถือหอกยาว	จามรีผูกปลายฉายฉาน
เสนามอญอยู่กันดาล	ขีดเท้าคชสาร	คเชนทร์ที่นั่งกษัตรา

(*โศกกุลกุมาร, 1966*)

พระเจ้าพรหมทัต กษัตริย์แห่งนครพาราณสี ยกทัพไปปราบโศกกุลกุมาร โดยในกองทัพประกอบด้วยทหารอาสาทั้งสิ้น 15 ชาติ การให้เสนามอญอยู่ในตำแหน่งของจตุรงคบาทานั้น มีนัยทางการเมืองซ่อนอยู่ เนื่องจากตำแหน่งผู้รักษาเก้าอี้ข้างนั้น ถือเป็นตำแหน่งที่สำคัญที่สุด เพราะอยู่ใกล้ชิดกับศูนย์กลางของอำนาจ นั่นคือ กษัตริย์ซึ่งประทับอยู่บนหลังพระคชาธาร (พื้นที่สัมพันธ์กับอำนาจ) เหตุที่กวีเลือกเสนามอญมาไว้ในตำแหน่งนี้ อาจเป็นเพราะกวีเห็นว่ามอญและเขมรนั้นร่วมเชื้อสายกันนั่นเอง

- ด้านเศรษฐกิจ การค้า

วรรณคดีเรื่อง **ทิพวงศ์วาร** กวีได้บรรยายภาพนครไตรบุรุษว่า เป็นนครใหญ่ มีชาวต่างชาติ ต่างภาษา เดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายมากมาย ดังนี้

นอกกำแพงมีครบล้วนแล้วตลาด ประกอบโดยประการถือตามเมือง
สรรพศาสน์จีน กลิ้งค์ ชาวครบเครื่อง หากินค้าขายตามภาษา

(ทิพวงศ์วาร, 1963)

ชาวต่างชาติที่กวีกล่าวถึง มีทั้งจีน อินเดีย และชวา ซึ่งทั้งสามชาตินี้ น่าจะเป็นชาติสำคัญที่เข้ามาปฏิสัมพันธ์กับเขมรในด้านการค้ามากที่สุด สัมพันธ์กับข้อมูลประวัติศาสตร์การค้าของเขมร ที่ก่อนที่เขมรจะค้าขายกับชาติตะวันตกนั้น เขมรค้าค้ากับชาติเหล่านี้มาก่อน มีการเดินเรือค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน ไม่ว่าจะเป็นของป่า ผ้าแพรพรรณ หรือเครื่องเทศ

นอกจากชาวต่างชาติที่กล่าวถึงข้างต้นนี้แล้ว ยังมีชาวต่างชาติเข้ามาติดต่อค้าขายกับเขมรอีกมากมาย เห็นได้จากในวรรณคดีเรื่อง **เจาสุรทพเจก** มีตอนหนึ่งกล่าวถึง **นางเกสรมาลา** ซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่องว่า นางได้คัดเลือกหญิงสาวที่รอบรู้ภาษาต่างๆ มาช่วยงานด้านค้าขาย ดังนี้

แล้วนางคัดเลือกครุณี รูปศักดิ์สมมี อีกรอบรู้ภาษาทุกคน
รู้จักรู้จีนรู้ญวน รู้เสียมสำนวน ลาวกาวกวยบัวชาวกลิ้งค์
(เจาสุรทพเจก, 1966)

การที่นางเกสรมาลาเลือกหญิงสาวที่รู้ภาษาที่ 2 (ภาษาแรก คือ ภาษาแม่ นั่นคือภาษาเขมร) ได้แก่ ภาษาจาม จีน ญวน ไทย ลาว กวย บัว และอินเดีย เนื่องจากในอดีตกลุ่มคนเหล่านี้ได้เข้ามาติดต่อค้าขายกับคนเขมร เช่นเดียวกับปัจจุบันที่คนเขมรเรียนภาษาที่ 2 ไม่ว่าจะเป็นอังกฤษ จีน เกาหลี ไทย เวียดนาม ฯลฯ เพื่อให้สามารถติดต่อสื่อสารทำธุรกิจกับชาติอื่นๆ ได้

วรรณคดีเรื่อง **สพวสิทธิ์** กล่าวถึงร้านค้าของพวกฝรั่งเศษ ซึ่งเข้ามาค้าขายในกรุงพาราณสี

ตอนที่สรรพสิทธิ์กำลังเดินทางเข้าไปเลือกคู่ในพระนคร ดังนี้

มีร้านฝรั่งเสดตั้งสินค้า
โคญักอับแพชชเนียร์บีแย
กาชิสซารูซามปิยอง
ฮารีกูออมาร์คือสุราขลัง
มาซีชาร์ดีนไม่มีแคลน
ถุงเท้ารองเท้าเข็มขัดสม

ทันสมัยน่าซื้อหาแล้วแต่
แวมุตกาแฟเพรือบัง
ซ่าปาญซาของปีแปมั่ง
หน่อไม้สารีลีมูนาต
ปีม็องฟรอมมาซอีกหมวกร่ม
มากสีหลากอารมณณ์พันอุปมา

(สพวุฒิกวี, 1997)

สินค้าที่ปรากฏในคำประพันธ์ข้างต้น พอที่จะทราบได้มี 1. โคญัก (cognac) คือ บรั่นดี ที่มาจากพื้นที่ Cognac 2. อับแพชช (absinthe) คือ เหล้าชนิดหนึ่ง มีรสขม 3. เบียร์บีแย (beer/bire) คือ เบียร์ 4. แวมุต (vermouth / vermouth) คือ เหล้าที่ช่วยเจริญอาหาร เรียกน้ำย่อย 5. กาแฟ (café) คือ กาแฟ 6. กาชิส (cassis) คือ เหล้าที่ทำจากผลกาชิส 7. ซารู (sarrau) คือ ผ้ากั้นเบื่อน 8. ซามปิยอง (champignon) คือ เห็ดแชมปิยอง 9. ซ่าปาญ (champagne) คือ แชมเปญ 10. ซาของ (savon) คือ สบู่ 11. ฮารีกู (haricot) คือ ถั่วฮารีโก 12. ออมาร์ (homard) คือ กุ้งมังกร 13. ซารี สันนิษฐานว่าเป็น ลูกสาเล่ 14. ลีมูนาต (limonade) คือ น้ำหวานหรือน้ำอัดลม 15. ซาร์ดีน (sardine) คือ ปลาซาร์ดีน 16. ปีม็อง (piment) คือ พริก และ 17. ฟรอมมาซ (fromage) คือ เนยแข็ง (ดาวเรือง วิทยารัฐ, 2557)

ผู้เขียนไม่แปลกใจเลยที่วรรณคดีเรื่องนี้จะกล่าวถึงร้านค้าของพวกฝรั่งเศส ที่ขายสินค้า นำเข้ามาจากฝรั่งเศส ทั้งที่ฉากในเรื่องเป็นนครพาราณสี เนื่องจากวรรณคดีเรื่องนี้แต่งขึ้นในสมัยที่เขมรถูกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสแล้ว (เรื่องสรรพสิทธิ์แต่งขึ้นในปี พ.ศ. 2442) ซึ่งผู้แต่งคือหมื่นภักดีอักษร (ตน) นั้น เป็นข้าราชการในกษัตริย์นโรดม จึงย่อมคุ้นเคยกับวัฒนธรรมฝรั่งเศสเป็นอย่างดี เพราะนโยบายการค้าของฝรั่งเศสในยุคนั้น คือ ถ้าต้องการขายสินค้าให้แก่ชาวเขมรแบบใด ก็สอนให้ชาวเขมร (ชั้นสูง) รู้จักใช้ชีวิตในแบบนั้น

- ด้านสังคมวัฒนธรรม

ชาวต่างชาติ ต่างภาษาเข้ามามีอิทธิพลต่อรูปแบบการใช้ชีวิตของชาวเขมร ตั้งแต่เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ไปจนถึงอาหารการกิน เช่นในวรรณคดีเรื่อง สพวลีสิทธิ์ กล่าวถึงการแต่งกาย ของตัวละครชาวพาราณสีตามแบบชาวฝรั่งเศส ดังนี้

นาฬิกาล้วนมาศตลอดสาย
สวมหมวกยางพาราพู่ระหง

เซยมิฮ์เซยเฟเป็นเสื้อนอกใน
มีทั้งบาตุงบำรุงถือ

(สปวลีสิทธิ์, 1997)

ตัวละครสวมนาฬิกา สวมเสื้อเชิ้ตที่ในภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า chemise และเสื้อกั๊กที่เรียกว่า gilet สวมหมวกที่มีพู่ห้อย และถือไม้เท้า ซึ่งภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า baton (กวีได้เขียนภาษาฝรั่งเศสกำกับไว้ในส่วนของเชิงอรรถ)

นอกจากนี้ ตัวละครในเรื่อง สพวลีสิทธิ์ ยังแสดงค่านิยมเกี่ยวกับความงามตามแบบชาวตะวันตก นั่นคือ พันขาวถือเป็นพันที่งาม แตกต่างจากค่านิยมของคนเขมรในอดีต ที่ถือว่าพันดำเป็นพันที่งาม คนเขมรจึงนิยมกินหมากเพื่อให้ฟันดำ ดังนี้

บ้างแต่งนุ่งกางเกงอย่างฝรั่งเศส
สวมเสื้อฮาเบยนาฬิกา

ตัดผมตีกระบังสวมแว่นตา
ปากไม่กินสลาไไว้ฟันขาว

(สปวลีสิทธิ์, 1997)

ตัวละครชายสวมกางเกงแบบฝรั่งเศส ทำผมทรงกระบัง สวมแว่นตา สวมนาฬิกา สวมเสื้อผ้า (ฮาเบย - habiller) และเลิกกินหมากเพื่อให้ฟันขาว

ในวรรณคดีเรื่อง เจาสุรทอบเจก กล่าวถึง คนเขมรทั้งหญิงชาย รวมทั้งชาวต่างชาติ คือ ชาวจีน และชาวญวนว่าได้ชวนกันไปเล่นการพนัน ดังนี้

ชายหญิงชาวเมือง
เดินเล่นเบียดไป

ยืมสรวลสำราญ
เล่นถั่วทุกผู้
แจกเขาแจกตน

ทั้งจีนทั้งญวน
บ้างชนะบ้างเสมอ

(เจาสุรทอบเจก, 1966)

ถั่วและโป เป็นการพนันที่เขมรรับไปจากจีน ในคำประพันธ์ดังกล่าวจึงมีตัวละครซึ่งเป็นชาวจีนปรากฏอยู่ด้วย นอกจากเรื่องของการแต่งกาย และเรื่องการพนันขั้นต่อแล้ว ชาวต่างชาติยังมีอิทธิพลต่อชาวเขมรในเรื่องอาหารการกินอีกด้วย ดังนี้

บางสตรีที่มัสสุรา	พบปะพร้อมหน้า	หรรษายิ้มแย้ม
เย็บกระทรงรอบ	เตรียมรอบซ้อนแซม	บางนางทำแหนม
	ทำขนมฝรั่ง	

(โกคกุลกุมาร, 1966)

วรรณคดีเรื่องโกคกุลกุมาร กวีกล่าวถึงพวกผู้หญิงที่ทำอาหารพื้นเมือง คือ แหนม และทำขนมฝรั่ง (ซึ่งไม่ทราบว่าเป็นขนมชนิดใด) แสดงถึงอิทธิพลของฝรั่งเศสที่เข้ามามีบทบาทด้านวัฒนธรรมอาหารในสังคมเขมร

นอกจากวัฒนธรรมชาวบ้านแล้ว ชาวต่างชาติ ต่างภาษายังเข้าไปมีบทบาทสำคัญอยู่ในวัฒนธรรมราชสำนักอีกด้วย ในวรรณคดีเรื่อง กากี กวีบรรยายฉากพระราชวังของพระเจ้าพรหมทัตว่าเสนาะไปด้วยเสียงเพลงของคนหลายภาษา ดังนี้

มีมุขมนตรี	พราหมณ์พฤตกวี	พิภกโหรา
ช่างเขี้ยวชาฎครบ	เพลงศัพท์ภาษา	เพลงร้องรำดี
	ลอลอลอประไพ	

(กากี, 1997)

แม้ในยามที่กษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินไปยังที่ใด ๆ ยังต้องมีดนตรีของชาติต่างๆ เข้าร่วมอยู่ในขบวนเสด็จด้วย ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่อง มรณมาตา ดังนี้

เพลงเสียมเพลงชวา	เพลงมอญวิลันดา	เพลงเขมรนิตย์เนา
เพลงจีนเพลงฝรั่ง	ยินดังออกนอกไกร	เพลงแขกแห่ไป
	มะนิลาภูหล่า	
แม่หน้าทหาร	ตำรวจแล้วมี	ครบศาสน์ภาษา
แม่อ้อมที่นั่ง	แลล้วนกัญญา	ลูกพราหมณ์เป็นคู่
	ซ้ายขวาเจ็ดฉาย	

(มรณมาตา, 1964)

ดนตรีของชาติต่าง ๆ เหล่านี้ ถือเป็นเครื่องแสดงพระเกียรติยศของกษัตริย์อย่างหนึ่ง เพราะกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่เท่านั้น จึงจะสามารถครอบครองและอุปถัมภ์วงดนตรีเหล่านี้ได้ นอกจากนี้ในเรื่องของดนตรีแล้ว ชาวต่างชาติยังมีบทบาทสำคัญในเรื่องของศิลปะการแสดงอีกด้วย ในวรรณคดีเรื่อง **กรุงสุกษุมิตร** กล่าวถึงมหรสพสมโภช เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสุกษุมิตรขึ้นครองราชสมบัติในเมืองตักศิลา ดังนี้

มองมีทั้งญวน	หัดลีลาชวน	ไกววัดแก่งมี
ร่ายรำเพลงทวน	ยลล้วนถ้วนคดี	ขับร้องวงจี
	สำแดงภาษา	
กล่าวฝ่ายพวกจีน	ล้วนแล้วแต่เก่ง	ฮกเกี้ยนนั้นหนา
ล้วนแต่ชำนาญ	แม่นมั่นดีหนา	ต่างเข้ายุทธนา
	ตามบทบรรยาย	

(กรุงสุกษุมิตร, 1998)

การแสดงรำทวนของเวียดนามนี้เรียกว่า “เค็ว เทือง” เป็นศิลปะการร่ายรำประเภทหนึ่ง คล้ายกับการรำทวนของไทย มีกลองเป็นเครื่องประกอบจังหวะ โดยจะแสดงกันในช่วงเทศกาลสำคัญ ๆ (สิริวิงษ์ หงษ์สุวรรณ, 2557) ส่วนการแสดงของพวกจีนฮกเกี้ยนนี้ น่าจะหมายถึงจิว ซึ่งเข้ามาแสดงตามสมาคมของชาวจีนตามบ้านคหบดี ไปจนถึงในพระบรมมหาราชวังตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 24 แล้ว (ชิง หุก ฑี, 2008)

บทสรุป

“ศาสตร์แลกเปลี่ยน” เสมือนเป็น “คั่นช่อง” ที่ช่วยสะท้อนภาพความเป็นมา และเป็นไปในสังคมเขมรในอดีตได้เป็นอย่างดี คงปฏิเสธได้ยากว่า ฉากที่ปรากฏในวรรณคดีเขมร เช่น นครมิถิลา นครพาราณสี หรือนครไทรบุรีราชธานีนั้น แท้จริงแล้วก็คือฉากของเมืองเขมร ส่วนตัวละครชาวต่างชาติ ต่างภาษาที่ปรากฏในวรรณคดีเขมรนั้น แท้จริงแล้วก็คือชาวต่างชาติ ต่างภาษาที่เข้ามาปฏิสัมพันธ์กับชาวเขมรนั่นเอง

ตัวละครชาวต่างชาติ ต่างภาษาที่ปรากฏในศาสตร์แลกเปลี่ยนแสดงบทบาทและความสัมพันธ์กับชาวเขมรในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) ทางด้านการเมือง ตัวละครเหล่านี้บ้างทำหน้าที่เป็นทหารอาสาที่ร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่ร่วมกับชาวเขมร บ้างยอมอ่อนน้อมเข้ามาเป็นประเทศราช ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงบวก หรืออาจเป็นคู่สงคราม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงลบ 2) ทางด้าน

เศรษฐกิจ ตัวละครเหล่านี้เข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะพ่อค้า บ้างก็เข้ามาลงหลักปักฐานเป็นการถาวร บ้างก็เดินทางค้าขายไปมาระหว่างประเทศเขมรกับประเทศของตน 3) ทางด้านสังคมวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าชาวเขมรรับวัฒนธรรมจากชาติอื่นๆ เข้ามาทั้งวัฒนธรรมหลวงและวัฒนธรรมราษฎร์ ไม่ว่าจะเป็นอาหาร การแต่งกาย ดนตรีนาฏศิลป์ การละเล่นต่างๆ เป็นต้น ซึ่งตัวละครชาวต่างชาติ ต่างภาษาที่ปรากฏในศาสตราแลงมากที่สุดสามอันดับแรก คือ จีน ฝรั่งเศส และอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝรั่งเศสนั้น ได้รับการกล่าวถึงอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในด้านของเศรษฐกิจการค้า และศิลปวัฒนธรรม เนื่องจากศาสตราแลงที่นำมาศึกษานั้น ส่วนใหญ่แต่งขึ้นในช่วงที่เขมรตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส

ตัวละครชาวต่างชาติ ต่างภาษาได้ช่วยแต่งเติมเพิ่มสีสันให้แก่ศาสตราแลงของเขมรได้มากที่สุดทีเดียว กล่าวคือได้ช่วยสร้างความตื่นตา ตื่นใจให้แก่ผู้อ่าน (ถือเป็น “รส” ในทางวรรณคดีที่เรียกว่า “อภิปุตรรส”) นอกจากนี้การปรากฏขึ้นของตัวละครต่างชาติ ต่างภาษาเหล่านี้ในงานวรรณกรรมเขมรยังแสดงให้เห็นถึง “ความเป็นมิตรไมตรี” ที่คนเขมรได้หยิบยื่นให้แก่บุคคลอื่นเสมอ ถึงแม้ว่าจะต่างชาติ ต่างภาษา ต่างศาสนา ต่างเผ่าพันธุ์ ก็ตาม ก็หาใช่อุปสรรคขัดขวางหนทางแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ไกล่รุ่ง อามระดิษ. (2552). ภาพแทนของคนไทยและเมืองไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมเขมร. ใน *ไทยในความรับรู้และความเข้าใจของประเทศเพื่อนบ้าน*. สุเนตร ชุตินทรานนท์ บรรณาธิการ. ม.ป.ท..
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2545). *นะ เสียมกุก*. ใน *เสียมกุก กองทัพสยามที่ปราสาทนครวัดเป็นใคร? ไทย ลาว หรือข่า*. สุจิตต์ วงศ์เทศ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ธีรภัท ชัยพิพัฒน์. (2551). *สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง*. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก็อปปี.
- นรเศรษฐ พิสิฐพันธ์. (2550). “จามเขมร”. *วารสารอินโดจีนศึกษา ฉบับเพื่อนบ้านของไทย*, 8 (1), 65-72.
- วิทย์ ศิวะศิริยานนท์. (2541). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ธรรมชาติ.

ภาษาอังกฤษ

- Chandler, P. David. (1993). *A History of Cambodia. Second edition*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Osborne, E. Milton. (1969). *The French Presence in Cochinchina and Cambodia: Rule and Response (1859-1905)*. New York: Cornell University Press.
- Pou, Saveros and Jenner N. Philip. (1973). “Some Chinese Loanwords in Khmer”. *Journal of Oriental Studies*, 11 (1), 1-90.

ภาษาเขมร

- เกา. (1952). *พระโค พระแก้ว*. ฎนมเพญ: บณณาการคิม-คี.
- ชวน ณาต, สมเด็จพระสงฆราช. (1967). *วจนานุกรมเขมร*. ฎนมเพญ: พุทธสาสนบณทิตย.
- ซึง ทุก ซี. (2008). *รสมีกมมอกสรลิลูปจีนเลอกมพุชานาสตวรรษที่ 19 นิง 20*. ฎนมเพญ: องคร. ขยงสังข. (1961). *ฎนมเพญ: พุทธสาสนบณทิตย*.
- ตน. มีนภกตืออกสร. *สพวลีทธี*. เบาะพุมมเล็กที่ 7. ฎนมเพญ: พุทธสาสนบณทิตย.
- ทิพวงวาร 1. (2006). ฎนมเพญ: พุทธสาสนบณทิตย.
- นง, อกญาพระหลัง. (1966). *โภคกุลกุมาร*. เบาะพุมมเล็กที่ 2. ฎนมเพญ: พุทธสาสนบณทิตย.
- มิเสล ตราเน. (1996). *ประวัติศาสตรกมพูชาปีนุพวสมัยฎลัสตวรรษที่ 8*. n.p.
- ยส จิน. (1966). *เจาสรทบเจก*. ฎนมเพญ: พุทธสาสนบณทิตย.
- รสี จนุทราบุตร. (1998). *ประวัติศาสตรเขมร*. Paris: L’Harmattan.

सान ผลลา. (2007). *คมนูเนาตามวดต. ภูนมเพญ: ไรอยม.*
 โสุม, พุระปทุมเถร. (2003). *ทุม ทาว. ภูนมเพญ: อปรม.*
 หริรุกสรามาธิบตี, พุระบาทสมเดจพระ. *กาเกี. เบาะพุมมเล็กที่ 6. ภูนมเพญ: พุทฐสาสุนบัถฑิตย.*
 อกญาโกสาธิบตี. (1998). *กรุงสุภमितร. เบาะพุมมเล็กที่ 9. ภูนมเพญ: พุทฐสาสุนบัถฑิตย.*
 อุก, ธมมปญญ. (1964) *มรณมาตา. เบาะพุมมเล็กที่ 3. ภูนมเพญ: พุทฐสาสุนบัถฑิตย.*

สัมภาษณ์

ดาวเรือง วิทยารัฐ. PH.D.. (1 มิถุนายน 2557) สัมภาษณ์. อาจารย์ประจำคณะอักษรศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณค์. PH.D.. (1 มิถุนายน 2557). สัมภาษณ์ อดีตอาจารย์ประจำคณะ ศิลปศาสตร์
 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.